

УДК 378.4.014.24:351.862.2

© Боярська-Хоменко А.В., 2023

<https://orcid.org/0000-0002-3535-5974>

<https://doi.org/10.34142/23128046.2023.55.02>

А.В. Боярська-Хоменко

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗВО: ДОСВІД, ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядається значущість інтернаціоналізації підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, особливо в умовах воєнного конфлікту та післявоєнної відбудови. Підкреслено виклики, що постають перед закладами вищої освіти, розкрито важливість інтернаціоналізації для забезпечення стабільності, високої якості освіти і розвитку суспільства в умовах кризи. Метою статті є презентація досвіду ХНПУ імені Г.С. Сковороди щодо інтернаціоналізації підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, визначення викликів та перспектив як стратегічної відповіді у час воєнного стану і подальшої повоєнної відбудови.

Розглядаються проблеми, які потребують особливої уваги та стійкості від освітніх установ, такі як фінансові труднощі, міграція здобувачів і викладачів, обмеження інфраструктури і ресурсів, стрес і психологічний тиск, загрози науковим дослідженням, а також виклики, що виникають під час повоєнної відбудови. Інтернаціоналізація підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти у педагогічних ЗВО розглядається як стратегічний процес, спрямований на розширення міжнародних зв'язків і співпраці в університетському середовищі.

У рамках стратегії інтернаціоналізації в умовах воєнного стану пропонуються ініціативи, такі як: розвиток програм обміну, проведення міжнародних конференцій та семінарів, участь у спільних дослідницьких проектах та організація міжнародних стажувань. Водночас, висвітлюються труднощі, з якими стикається інтернаціоналізація підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови, такі як: створення безпечного освітнього середовища, забезпечення психологічної підтримки для всіх учасників освітнього процесу, а також обмеження мобільності здобувачів і викладачів.

У статті підкреслено, що інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти в Україні, незважаючи на труднощі воєнного стану та повоєнної відбудови, може відкривати нові перспективи для розвитку освіти та сприяти формуванню міцної і стійкої освітньої системи в країні. Зокрема, вона може виступати механізмом для залучення міжнародної підтримки, сприяти

підвищенню якості освіти в Україні та робити вищу освіту більш конкурентоспроможною на європейському і світовому ринку.

Ключові слова: інтернаціоналізація, вища освіта, здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, підготовка, педагогічні університети, досвід, виклики, перспективи, воєнний стан, повоєнна відбудова.

Boiarska-Khomenko A.V. Internationalization of the training of third (education and scientific) level higher education in pedagogical vocational schools: experience, challenges and perspectives. The article examines the importance of internationalization of the training of third (educational-scientific) level of higher education, in particular, in the conditions of military conflict and post-war reconstruction. Challenges facing institutions of higher education were emphasized, the importance of internationalization for ensuring stability, high quality education and development of society in crisis conditions was revealed. The purpose of the article is to present the experience of KhNPU named after H.S. Pans regarding the internationalization of the training of the third (educational and scientific) level of higher education, the identification of challenges and prospects as a strategic response during martial law and subsequent military reconstruction.

Problems that require special attention and sustainability from educational institutions were considered. They are: financial difficulties, migration of researchers and teachers, limitations of infrastructure and resources, stress and psychological pressure, threats to scientific research, as well as challenges arising during post-war reconstruction. The internationalization of the training of the third (educational and scientific) level of higher education in pedagogical higher education institutions is considered as a strategic process aimed at expanding international relations and cooperation in the university environment.

As part of the strategy of internationalization in the conditions of martial law, the initiative was proposed. They are: development of exchange programs, holding of international conferences and seminars, participation in joint research projects and organization of international internships. At the same time, the difficulties faced by the internationalization of the training of the third (educational and scientific) level of higher education in Ukraine in the conditions of martial law and post-war reconstruction are highlighted. They are: creating a safe educational environment, providing psychological support for all participants in the educational process, as well as limiting the mobility of applicants and teachers.

The article emphasizes that the internationalization of higher pedagogical education in Ukraine, despite the difficulties of martial law and post-war reconstruction, can open new perspectives for the development of education and contribute to the formation of a strong and stable educational system in the country. In particular, it can act as a mechanism for attracting international support, contribute to improving the quality of education in Ukraine, and make higher education more competitive on the European and world markets.

Key words: *internationalization, higher education, PhD students, training, pedagogical universities, experience, challenges, prospects, martial law, post-war reconstruction.*

Вступ. У світі, де стабільність постійно перебуває під загрозою через геополітичні конфлікти та економічні турбулентності, вища освіта стає передовою лінією нових викликів і можливостей. Сучасні умови, зокрема воєнний стан та післявоєнна відбудова, ставлять перед закладами вищої освіти надзвичайно складні виклики. Це вимагає від викладачів і здобувачів не лише адаптації до нових реалій життя, а й відчиняє двері для інтернаціоналізації їхньої діяльності.

У цьому контексті інтернаціоналізація стає ключовим стратегічним напрямом для закладів вищої освіти, дозволяючи їм забезпечувати якісну освіту і готувати здобувачів освіти до глобальних викликів. Інтернаціоналізація не лише розширює можливості для студентів і викладачів, але й сприяє обміну знаннями, культурою і досвідом, що є важливим фактором у зміцненні міжнародних зв'язків та співпраці.

У цій статті ми розкриємо досвід інтернаціоналізації підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, зокрема в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови. Ми вивчимо виклики, що постають перед закладами вищої освіти України, та визначимо, як інтернаціоналізація може стати ключовим інструментом у забезпеченні стабільності, високої якості освіти і розвитку суспільства в умовах невизначеності.

Питання інтернаціоналізації діяльності закладів освіти різного рівня стали об'єктом уваги українських дослідників, які активно досліджують цю тему. Наприклад, у своїй науковій роботі С. Ніколаєнко проаналізував умови функціонування вищої освіти під час воєнного стану та запропонував ефективні методи використання наявних університетських ресурсів для діяльності та відновлення закладів (Nicolaenko, 2022). І. Булик досліджував проблематику дистанційної освіти у закладах вищої освіти під час воєнного стану в Україні, а також висвітлював перспективи розвитку цифрової та дистанційної, неформальної та інформальної освіти (Bulyk, 2022). М. Савицький висвітлював фактори, що впливають на освітній процес під час воєнного стану, такі як: тривоги через повітряні атаки і втрата матеріальних ресурсів освітніх закладів (Stavytskyi, 2022). Всі ці аспекти, на думку дослідників, відіграють ключову роль у розумінні впливу воєнного періоду на сферу освіти.

Проте, реалії сьогодення доводять, що окремої уваги наукової спільноти України потребують питання підготовки здобувачів третього (освітньо-

наукового) рівня вищої освіти, зокрема в умовах воєнного стану і повоєнної відбудови.

Метою статті є презентація досвіду ХНПУ імені Г.С. Сковороди щодо інтернаціоналізації підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, визначення викликів та перспектив як стратегічної відповіді у час воєнного стану і подальшої повоєнної відбудови.

Методи дослідження. Для збору інформації та забезпечення точності викладу матеріалу була використана комбінація методів дослідження: аналіз, синтез, узагальнення. Здійснено всебічний аналіз наукової літератури для систематизації актуальної інформації, що стосується підготовки кандидатів третього рівня вищої освіти. Проведено аналіз наукових статей, академічних видань, книг та авторитетних онлайн-ресурсів з метою отримання повного усвідомлення предмету дослідження. Паралельно в рамках вивчення були розглянуті приклади передових практик та кейсів вищих педагогічних закладів. Поруч з теоретичними методами наукового пізнання використовувалися і емпіричні методи, а саме: спостереження – для визначення ефективності інтернаціоналізації підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Результати. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди за останні роки суттєво активізував міжнародну наукову і освітню активність наших здобувачів і викладачів. Оскільки в університеті навчаються аспіранти з різних країн, то, закономірно, що тематика багатьох дисертаційних робіт стосується компаративних тем з питань освіти в Україні і різних країнах світу. Під час перебування в Україні іноземні аспіранти вивчають досвід методичної роботи викладачів як нашого університету, так і університетів-партнерів, порівнюють освітні програми підготовки майбутніх вчителів з різних навчальних предметів: математики, іноземної мови, музики, фізичної культури, хімії тощо. Цікавим для них є досвід розроблення освітніх і початкових програм освітніх компонентів на основі компетентнісного підходу та з урахуванням європейської рамки кваліфікацій. Наприклад, наукові дослідження здобувачів-іноземців стосуються проблем використання цифрових технологій в освіті, формування soft skills у майбутніх учителів, організації інтегрованого навчання, питань інтернаціоналізації педагогічної освіти та інших.

Варто зазначити, що українські здобувачі також активно проводять компаративні наукові дослідження. Наприклад, вони вивчають проблеми освіти дорослих у Польщі, Німеччині, Норвегії, досвід модернізації шкільної освіти Фінляндії, мовну підготовку студентів французьких університетів та інші. Для

того, щоб проводити такі дослідження аспіранти відвідують ці країни через програми академічної мобільності і наукового стажування.

Також здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти проводять експериментальні дослідження, розробляють нові технології і методики навчання, здійснюють їх апробацію. На основі наукових досліджень здобувачів було розроблено програми вибіркового навчальних дисциплін, курсів підвищення кваліфікації для вчителів шкіл, викладачів закладів вищої освіти. Результати роботи аспірантів ХНПУ імені Г. С. Сковороди знаходять безпосереднє практичне впровадження в реалізації освітнього процесу педагогічного університету.

Інтернаціоналізацію наукової діяльності аспірантів ми також здійснюємо через участь у міжнародних наукових конференціях, міжнародних програмах стажування і обміну у Польщі, Норвегії, Великій Британії, Франції. Часто здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є учасниками міжнародних наукових проєктів спільно з університетами-партнерами в інших країнах.

Також серед основних шляхів інтернаціоналізації підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є удосконалення мовної підготовки аспірантів і викладачів, викладання спільних освітніх курсів з методології наукового дослідження, утворення консорціумів, які об'єднують вчених з різних країн для спільної роботи над конкретними проблемами або проєктами у галузі освіти.

Аналіз досвіду роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди та інших педагогічних ЗВО України свідчить про те, що період воєнного стану та подальшої повоєнної відбудови стають великим викликом для закладів вищої освіти, зокрема з педагогічною спрямованістю. Ці виклики мають різноманітні аспекти та вимагають особливої уваги і наполегливості в їхньому вирішенні:

1. Фінансові труднощі. Введення воєнного стану та подальша відбудова призводять до скорочення бюджетних видатків через великі витрати на військові потреби та відновлення інфраструктури. Заклади вищої освіти стикаються зі зменшенням фінансування, що може негативно вплинути на якість навчання, наукові дослідження та доступ до можливостей для студентів і викладачів.

2. Міграція студентів і викладачів. Безпекова ситуація змушує багатьох студентів і викладачів покидати свої міста і навіть країну. Це ускладнює набір нових здобувачів освіти, зменшує різноманіття думок та досвіду в університетській спільноті та може призвести до втрати кваліфікованих викладачів.

3. Зниження інфраструктури та ресурсів. Воєнна агресія призводить до значних руйнувань інфраструктури вищих закладів освіти та наукових лабораторій, потребуючи великих витрат на їхнє відновлення, що ускладнює нормальне функціонування університетів та дослідницьких центрів.

4. Стрес і психологічний тиск. Воєнний стан та повоєнна відбудова призводять до загострення психологічних проблем серед здобувачів, викладачів і співробітників. Стрес, тривога і травми, пов'язані з війною, негативно впливають на освітній процес і працездатність університетської спільноти.

5. Загроза науковим дослідженням. Військові дії призводять до втрати даних, матеріалів і можливостей для наукових досліджень, що негативно впливає на якість і своєчасність важливих відкриттів, особливо у сферах, що стосуються глобальних проблем, таких як здоров'я, екологія і технології.

6. Ризик втрати наукових кадрів. Деякі здобувачі освіти і викладачі можуть залишитися за кордоном після завершення навчання або стажування, що створює значний ризик втрати кваліфікованих науковців.

7. Виклики умов повоєнної відбудови. Після завершення конфлікту університетам доведеться активно брати участь у повноцінному відновленні та відбудові суспільства. Це охоплює зусилля з відновлення освітніх інституцій, створення сприятливих умов для навчання, надання психологічної підтримки студентам і викладачам, а також сприяння соціальній стабільності через освіту та навчання.

Війна в Україні впливає на всі аспекти життя в країні і на вищу педагогічну освіту також, роблячи її більш важливою, ніж будь-коли раніше. В умовах конфлікту університети стають центрами знань і надії, надаючи студентам необхідні знання для розуміння військових конфліктів, миротворчості та гуманітарних місій.

Підготовка докторів філософії у педагогічних університетах відіграє важливу роль у формуванні готовності молодих людей до викликів сучасного світу. В умовах війни особливо вагомо передавати здобувачам знання і навички, що сприяють розвитку мирних ініціатив, розумінню ролі України у міжнародних відносинах і глобальному контексті. Також педагогічна освіта стає надзвичайно важливою для проведення наукових досліджень і підготовки фахівців, які будуть відновлювати країну після військових дій.

Педагогічні університети включають у свої завдання не лише передачу фахових знань, але й надання психологічної підтримки здобувачам освіти, які відчують навантаження та стрес через війну. Крім того, педагогічні університети можуть взяти активну участь у соціальній реабілітації ветеранів війни, допомагаючи їм адаптуватися до цивільного життя та навчаючи новим навичкам, корисним для професійного зростання. Умови війни також сприяють

розвитку гуманітарних наук, де соціологи, політологи та історики вивчають вплив війни на суспільство, культуру та національну ідентичність, що може сприяти спрощенню конфліктів і популяризації мирних ініціатив. Зазначимо, що підґрунтям такої роботи є наукові дослідження у сфері педагогіки, психології, права, філології, політології, історії.

Всі ці аспекти підкреслюють важливість підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в умовах війни в Україні. Університети відіграють ключову роль у формуванні свідомості, сприяючи розвитку громадянської активності та відновленню країни, забезпечуючи якісну освіту і підготовку фахівців, які можуть допомогти Україні впоратися зі складними викликами війни та побудувати майбутнє на основі знань і розуміння.

Наша переконаність полягає в тому, що інтернаціоналізація підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є стратегічною відповіддю на виклики, що виникають у зв'язку з агресією Росії проти України та нестабільністю, яка має місце в нашій державі. Ця стратегія відкриває перед університетами безліч можливостей для зміцнення їхньої ролі як глобальних освітніх лідерів і сприяє вирішенню ряду важливих завдань.

Інтернаціоналізація підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є стратегічним напрямом, спрямованим на розширення міжнародних зв'язків та співпраці в університетському середовищі. Цей підхід передбачає здійснення академічних обмінів, організацію міжнародних заходів, спільні дослідницькі проєкти та інші ініціативи, спрямовані на укріплення глобального виміру вищої освіти.

Українські університети, навіть в умовах воєнного стану, можуть впроваджувати конкретні заходи з інтернаціоналізації, такі як розвиток програм мобільності для студентів і викладачів, міжнародні конференції, спільні наукові заходи і стажування для здобувачів вищої освіти і викладачів.

Інновації і сучасні технології стали ключовими механізмами для підтримки інтернаціоналізації вищої педагогічної освіти. Зокрема, використання віртуальних платформ дозволяє забезпечити взаємодію і обмін знаннями, незалежно від фізичної відстані. Онлайн-навчання, віртуальна мобільність, а також інноваційні педагогічні методики, такі як «*blended learning*» і «*flipped classroom*», роблять процес навчання більш ефективним.

Технології віртуальної реальності відкривають нові можливості для створення міжнародних освітніх і наукових середовищ, де здобувачі вищої освіти можуть вивчати інші культури і мови у віртуальних просторах. Публікація мультимедійних матеріалів у відкритому доступі сприяє глобальному розповсюдженню знань і досліджень.

Ці інновації та технології стають каталізаторами глобального обміну знаннями та інноваціями в сфері підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, що набуває особливої актуальності в умовах воєнного конфлікту та подальшої повоєнної відбудови.

Об'єктивний науковий аналіз виявив, що інтернаціоналізація підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти у педагогічних університетах України у контексті воєнного стану та подальшої повоєнної відбудови, стикається з численними викликами і труднощами, які вимагають детального вивчення і вирішення для забезпечення якісної освіти та сприяння стабільності в країні. Зокрема, варто назвати такі:

- Один із основних викликів полягає в створенні безпечного освітнього середовища для здобувачів освіти, викладачів та іншого персоналу закладів освіти. Військовий конфлікт створює численні небезпеки, які можуть змусити студентів і викладачів залишити свої університети.

- Додатковим викликом є забезпечення психологічної підтримки для всіх учасників освітнього процесу, які можуть переживати стрес і травми через військові події. Проведення психологічних сесій, консультацій та підтримка від колективу можуть допомогти зняти психологічне навантаження.

- Умови воєнного конфлікту можуть обмежити мобільність студентів і викладачів, ускладнюючи обмін знаннями і досвідом міжнародної співпраці. Відновлення міжнародних зв'язків та сприяння більш активній участі університетів у міжнародних проєктах стають важливими завданнями.

- Повоєнна відбудова також вносить свої виклики у сферу інтернаціоналізації вищої освіти. Потрібно зміцнити зв'язки з міжнародними організаціями, розвивати програми підтримки та відновлення для студентів і викладачів, які постраждали від війни.

Загалом, інтернаціоналізація підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в умовах воєнного стану і повоєнної відбудови в Україні потребує гнучкості, толерантності та тісної співпраці між внутрішніми та міжнародними партнерами для забезпечення стабільності, безпеки та якості освіти в цих надзвичайних умовах.

Варто відзначити, що інтернаціоналізація підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в Україні, не дивлячись на виклики воєнного стану та повоєнної відбудови, може мати величезний потенціал для сприяння стабільності, розвитку та зміцнення країни. Попри труднощі, цей процес відкриває перспективи, які можуть мати довгостроковий позитивний вплив.

По-перше, інтернаціоналізація може стати механізмом для залучення міжнародної підтримки, обміну знаннями та культурним досвідом, а також збільшити шанси на отримання міжнародних грантів та інвестицій для вищих закладів освіти.

По-друге, інтернаціоналізація може покращити якість освіти в Україні через взаємодію з викладачами і студентами з різних країн, що збагатить освітній процес і підвищить його стандарти.

По-третє, інтернаціоналізація може зробити вищу освіту в Україні більш конкурентоспроможною на світовому ринку, надаючи здобувачам можливість отримати міжнародний досвід і підвищити їхні шанси на успішну кар'єру в міжнародному співтоваристві.

Загалом, інтернаціоналізація вищої освіти в Україні, незважаючи на виклики воєнного стану та повоєнної відбудови, може відкривати нові горизонти для розвитку освіти і сприяти будівництву міцної та стійкої освітньої системи в країні.

Обговорення. У статті ми поглибили і розширили наукові доробки інших науковців щодо питань інтернаціоналізації підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти у педагогічних ЗВО. Так, спираючись на роботу С. Ніколаєнко, ми обґрунтували думку про те, що інтернаціоналізація є ефективним методом використання наявних університетських ресурсів для діяльності та відновлення закладів функціонування вищої освіти під час воєнного стану. У статті підтверджено думку І. Булика, який зазначив, що дистанційна освіта під час воєнного стану в Україні є вкрай актуальною і перспективною. Разом з тим, ми у статті обґрунтували думку про те, що наукова робота також може нині реалізовуватися у дистанційному форматі, зокрема через безпекові умови. Переконавання М. Савицького щодо факторів, які впливають на освітній процес під час воєнного стану, стали основою для визначення викликів інтернаціоналізації підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Висновки. У статті розглядається значущий аспект здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в Україні, а саме інтернаціоналізація в умовах воєнного стану та наступної повоєнної відбудови. Висвітлені труднощі, що виникають перед закладами вищої освіти у цих складних обставинах, та обговорені перспективи, які відкриваються завдяки інтернаціоналізації. Одним із ключових викликів є гарантування безпеки здобувачів і викладачів під час воєнного конфлікту. Підтримка психологічного стану та забезпечення безпеки стають пріоритетами. З огляду на це, важливо здійснювати ефективну координацію між внутрішніми та міжнародними партнерами.

Інтернаціоналізація відкриває нові можливості для залучення міжнародної підтримки, покращення якості освіти і підвищення конкурентоспроможності українських ЗВО на світовій арені. Взаємодія з міжнародними партнерами та впровадження міжнародних стандартів можуть визначати окремий напрям розвитку освіти в країні.

Важливо пам'ятати, що інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти є складним і багатограним процесом, який потребує ретельного планування, розробки стратегій та співпраці між усіма зацікавленими сторонами. Умови воєнного конфлікту та наступної повоєнної відбудови надають цьому процесу ще більшої вагомості, але водночас він може відігравати ключову роль у стабілізації та розвитку країни через освіту та міжнародне співробітництво.

ЛІТЕРАТУРА

- Боярська-Хоменко А. В., Денисенко А. О. Соціально-педагогічна підтримка дітей у воєнний період. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції*. Харків, 2023. С. 1056-1058
- Бойчук Ю.Д. Боярська-Хоменко А.В. Інноваційна діяльність керівника закладу вищої освіти в системі внутрішнього управління якістю. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 2022. Вип. 58. С. 7-16. DOI: 10.34142/2312-1548.2022.58.01
- Boichuk Yu., Boiarska-Khomenko A. Innovations in general pedagogical training of future teachers. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika – Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy*, 2022. 38 (2), 15-19. DOI: 10.28925/2311–2409.2022.38.
- Булик І. Л. Проблемні питання дистанційної освіти у вищих навчальних закладах в умовах воєнного стану в Україні. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. с. 52-55*
- Литвин А., Великдан Ю., Пилипчук Е. Інтернаціоналізація освіти як основний фактор розвитку університету. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, (July 15, 2022; Berlin, Germany), 41–42. URL : <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/339>.
- Нікітенко О.В. Інтернаціоналізація вищої освіти як фактор розвитку університету. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 2 (10). С. 205–216.
- Ніколаєнко С. Вища освіта України – через війну до європейського визнання. *Вища школа*, 2022. Вип. 7-9. С. 7-25.
- Приймак В.О., Кирикилиця В.В. Розвиток загальнокультурної і комунікативної компетентностей студентів університету в умовах інтернаціоналізації вищої освіти. *Педагогічні науки*, 2022. Вип. 98. С. 21-26. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2022-98-3>.
- Савицький М.В. Вища освіта в умовах війни: напрацьовуємо спільні рішення. *Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання: матеріали II Форуму академічної спільноти (20–24 червня 2022 року, м. Дніпро; Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»)*. Дніпро: ДВНЗ «ПДАБА», 2022. С. 137-142).
- Заячук Ю. Інтернаціоналізація як складова діяльності університету та її роль у сучасній динаміці вищої освіти. *Український педагогічний журнал*, 2020. Вип. 4. С. 34-44.

Друганова О. М., Білик В. М., Денисенко А. О. Досвід формування вчителя-лідера в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди. Теорія та методика навчання та виховання. 2022. № 53. С. 26–38. DOI: 10.34142/23128046.2022.53.03

REFERENCES

- Boiarska-Khomenko, A.V., & Denysenko, A.O. (2023). Sotsialno-pedahohichna pidtrymka ditei u voiennyi period [Social and pedagogical support of children during the war period]. *VII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsia "Psykhologo-pedahohichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriia i praktyka" – VII International scientific and practical conference "Psychological and pedagogical problems of higher and secondary education in the conditions of modern challenges: theory and practice*. Kharkiv (p.1056-1058) (in Ukrainian).
- Boichuk, Yu. D., & Boiarska-Khomenko, A. V. (2022). Innovatsiina diialnist kerivnyka zakladu vyshchoi osvity v systemi vnutrishnoho upravlinnia yakistiu [Innovative activity of the head of a higher education institution in the system of internal quality management.]. *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty – Means of educational and research work*, 58, 8-16. DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2022.58.01> (in Ukrainian).
- Boichuk, Yu., & Boiarska-Khomenko, A. (2022). Innovations in general pedagogical training of future teachers. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika – Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy*, 38 (2), 15-19. DOI: 10.28925/2311–2409.2022.38.
- Bulyk, I. L. (2022). Problemni pytannia dystantsiinoi osvity u vyshchykh navchalnykh zakladakh v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Problematic issues of distance education in higher educational institutions under the conditions of martial law in Ukraine]. *Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini : materialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii, 3 travnia – 13 chervnia 2022 roku – The educational process in the conditions of martial law in Ukraine: materialy of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training, May 3 - June 13, 2022*. Odesa : Vydavnychy dim «Helvetyka», (p. 52-55) (in Ukrainian).
- Druhanova, O. M., Bilyk, V. M., Denysenko, A. O. (2022). Dosvid formuvannia vchytelia-lidera v Kharkivskomu natsionalnomu pedahohichnomu universyteti imeni H. S. Skovorody [The experience of teacher-leader formation at Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia*, 53, 26–38. DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2022.53.03> (in Ukrainian)
- Lytvyn, A., Velykdan, Yu., & Pylypchuk, E. (2022). Internatsionalizatsiia osvity yak osnovnyi faktor rozvytku universytetu [Internationalization of education as the main factor of the development of the university]. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, (July 15, 2022; Berlin, Germany), 41–42. Retrieved from <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/339> (in Ukrainian).
- Nikitenko, O.V. (2015). Internatsionalizatsiia vyshchoi osvity yak fakto rozvytku universytetu [Internationalization of higher education as a fact of university development]. *Osvitohichnyi dyskurs – Educational discourse*, 2 (10), 205 – 216 (in Ukrainian).
- Nikolaienko, S. (2022). Vyshcha osvita Ukrainy – cherez viinu do yevropeiskoho vyznannia [Higher education of Ukraine - through the war to European recognition]. *Vyshcha shkola – High school*, 7-9, 7-25 (in Ukrainian).
- Pryimak, V.O., Kyryklytsia, V.V. (2022). Rozvytok zahalnokulturnoi i komunikatyvnoi kompetentnostei studentiv universytetu v umovakh internatsionalizatsii vyshchoi osvity [Development of general cultural and communicative competences of university students in the conditions of internationalization of higher education]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, 98. 21-26. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2022-98-3> (in Ukrainian).

- Savitskyi, M.V. (2022). Vyshcha osvita v umovakh viiny: napratsovuemo spilni rishennia [Higher education in the conditions of war: working out joint solutions]. *II Forum akademichnoi spilnoty "Osvita v umovakh viiny: realii, vyklyky ta shliakhy podolannia" (20–24 chervnia 2022, m. Dnipro) – II Forum of the academic community "Education in conditions of war: realities, challenges and ways to overcome" (June 20-24, 2022)*. Dnipro: DVNZ «PDABA» (p. 137-142) (in Ukrainian).
- Zaiachuk, Yu. (2020). Internatsionalizatsiia yak skladova diialnosti universytetu ta yii rol u suchasni dynamitsi vyshchoi osvity [Internationalization as a component of university activity and its role in the modern dynamics of higher education]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 4, 34-44 (in Ukrainian).

Інформація про автора:

Боярська-Хоменко Анна Володимирівна:
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1818-3074>; доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, вчений секретар, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна 61000
e-mail: annaboyarskahomenko@gmail.com

Information about the author:

Boiarska-Khomenko Anna Volodymyrivna:
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1818-3074>; Dr. hab. in Pedagogy, Associate Professor, professor of the Department of Educology and Innovative Pedagogy, Scientific Secretary, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61000
e-mail: annaboyarskahomenko@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Боярська-Хоменко А.В. Інтернаціоналізація підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти у педагогічних ЗВО: досвід, виклики і перспективи. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2023. № 55. С. 18-29
DOI: 10.34142/23128046.2023.55.02

Дата надходження статті до редакції: 8.09.2023

Стаття прийнята до друку: 24.09.2023